

յիշատակարանի մը մէջ⁽³²⁾, ինչպէս նաեւ Քուչակեան եւ այլ տաղերու մէջ, նա մանաւանդ ժէ դարուն զործածուած է Գրիգոր Գարանաղցիէ՝ իր Ժամանակագրութեան մէջ, Սիմոն զպիր Լեհացիէ՝ իր Ուղեգրութեան մէջ, Երեմիայ Քէօմիւրճեանի Օրագրութեան եւ ուրիշ գրութեանց մէջ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ ձեռագրաց յիշատակարաններու, Եկեղեցական վաւերաթուղթերու եւ այլնի մէջ:

Չարմանալի է որ Եւրոպացոց անձանօթ մնացած է այս կոչումը, որոնք նախընտրած են հայ կապերտ-կարպետը: Ասիկա ապացոյց է ինքնին որ հայերը եղած են առաջին անգամ զորզը Եւրոպացիներուն ներկայացնողները: Ֆէրշ (պարսկերէն զորզ), խալի կամ գալի ծանօթ չէ Եւրոպացիներուն, սակայն Բորթուկալցի Pedro Teixeira ուղեգիրը (1600-1605) կը վկայէ որ Արար վաճառականները Lasah (El Hasa կամ El Ahsa) գաւառի Katifa նաւահանդիստը կը զործածէին իրր զորզի ի Բորթուկալ արտածման գլխաւոր նաւահանդիստ, եւ այդ պատճառաւ Բորթուկալի մէջ զորզերը կը կոչուէին առհասարակ էլ Քաթիֆա, այսինքն Քաթիֆայէն բերուած: Սակայն նոյն ուղեգիրը կ'ապահովցնէ որ զորզերու մասին աւելի լաւատեղեակ Բորթուկալցիները ներածուած զորզերը կը կոչէին իրենց արտագրութեան վայրի անունով: Օրինակ, Պարսկաստանի համբաւեալ Եագո քաղաքին զորզերը կը կոչուէին Տօտիագ, այսինքն Եագոէն բերուած⁽³³⁾, սակայն երբեք Ֆէրշ կամ խալի-գալի:

Խալի բառին ծագման մասին ալ կան շիտթեցուցիչ վկայութիւններ: «Եաբութ՝ Քալի Քալա (Կարին Քաղաք անուան զիմաց արձագանկ կ'ըլլայ աւելի հին ճամբորդի մը, Ապու Ալինի, որ յիշելէ վերջ մեծ զորզերու մասին, որոնք հոս կը հիւտուէին, կը յաւելու թէ կը կոչուին Քալլի այս քաղաքին կրճատեալ անուամբ»⁽³⁴⁾:

Ասիկա սրբան որ մեր ազգային ինքնասիրութիւնը կը փայտայէ, այսուհանդերձ կատկածելի է: Օրինակ, մեծարժէք եւ կարեւոր պարսկերէն անանուն աշխարհագրութիւն մը մեր 982 թուականէն, որ յաճախ կը յիշէ այլուր շինուած զորզերու մասին, երբ Կարնոյ մասին կը խօսի կը վկայէ. «Գալիգալա քաղաք մ'է որուն մէջ ամուր բերդ մը կայ ուր կը դռնուին միշտ հաւատքի համար (Մահմետական) ռազմիկներ... վաճառականներ ալ բազմաթիւ են հոն»⁽³⁵⁾: Հոս սակայն ոչ մէկ խօսք կայ տեղւոյն վրայ շինուող զորզերու մասին:

Ուրիշ աշխարհագիր մը, Մուսթաֆի, որ հաւանաբար Եաբութէն առնելով Քալի Քալայի մասին կը գրէ. «մեծ քաղաք մը՝ ուրկէ կու դան համբաւաւոր զորզեր»⁽³⁶⁾: Սակայն նոյն Մուսթաֆին իրեն ժամանակակից (1340) Արզուրումը, որ վերի Քալի Քալայէն տարբեր

(32) Կամէնից, Վենետիկ, 1896, էջ 45:

(33) The Travels... p. 217, 243.

(34) Des Tapis à Dragon. — Paris, 1928, p. 342.

(35) Hudat Al-Alam. — Oxford, 1937, p. 143.

(36) Nuzhat-Al-Qulub. — London, 1919, p. 97.